

LTS: Trần Khuyết Nghi là bút danh của một thành viên sáng lập tạp chí Phát triển kinh tế. Anh là tác giả của nhiều bộ sách tự điển tiếng Anh và tiếng Hán, đồng thời chủ biên nhiều bộ sách biên khảo về ngôn ngữ, kinh tế và nghề báo. Anh cộng tác với nhiều tờ báo trong thành phố. Những bài báo của anh khơi dậy cho người đọc nhiều suy nghĩ vì nó đề cập đến nhiều vấn đề gai góc và mang tính quy luật cốt lõi. Tuy không phải là một nhà báo chuyên nghiệp, nhưng anh vẫn trân quý và đặt nhiều kỳ vọng với Nghề Báo.

Nhân kỷ niệm 15 năm ngày tạp chí **Phát triển kinh tế** ra số đầu tiên, toà soạn giới thiệu cùng bạn đọc những trân trở của anh với Nghề Báo và Nhà Báo.

T hể thoát mà cái “duyên nợ ruột rà” của tôi với tạp chí **Phát triển kinh tế** cũng được 15 năm. Cứ mỗi lần đến những năm kỷ niệm chẵn của Tạp chí là tôi thấy thời gian trôi đi nhanh như bóng câu qua cửa sổ, nhìn lại mái tóc của mình và của anh em, mỗi người đều thấy có điểm thêm nhiều sợi bạc. Cùng lúc đó, dòng thời sự của xã hội và đất nước cũng trải thêm không ít nổi thăng trầm, với bao nhiêu sự kiện đan xen với nhau một cách phức tạp. Trong tình huống đó, nếu thiếu một quan điểm thấu thị tổng quát để nhìn sự vật trong các mối tương quan biện chứng của nó thì người ta rất khó tránh khỏi thái độ bi quan hoặc lúng túng không lần được mối ra, khi những tin tức mà các phương tiện truyền thông dội lại hàng ngày còn hiếm hoi những chỉ báo vững chắc cho một hướng tiến lạc quan hơn.

Vũ khí sắc bén

Được khuyến khích và thừa nhận như là một trong những vũ khí sắc bén để chống tiêu cực và lành mạnh hoá xã hội nên báo chí hằng ngày đều có đưa tin về tiêu cực và tham nhũng trên

Ảnh Hòa Tấn

Nhà báo và trách nhiệm xã hội

TRẦN KHUYẾT NGHI

những trang viết quan trọng, được mọi người hiểu như cái trục chung chi phối và tạo ra mọi thứ sản phẩm phụ bề bộn bất hợp lý khác. Tuy nhiên, thực tế ai cũng thấy tình trạng tiêu cực và tham nhũng dường như vẫn chưa bị đẩy lùi nhờ những phản ánh và công khai của báo chí, mà những người lạc quan có lúc đã tưởng. Trái lại, chúng còn có vẻ hung hãn và phát sinh mạnh hơn trên diện rộng, đã luôn lách biến dạng một cách thiên hình vạn trạng trên cơ sở câu kết giữa các cá nhân có đặc quyền đặc lợi, dẫn đến số vụ án liên quan đến tội phạm kinh tế ngày một gia tăng.

Trước tình trạng này, các nhà chức trách trong Chính phủ đã tỏ ra rất tích cực trong việc tìm ra hướng giải quyết. Các cơ quan dân cử và đoàn thể quần chúng như Quốc hội, Hội đồng nhân dân, Mặt trận tổ quốc... cũng mất nhiều thời gian họp bàn. Nhưng hồi lối ra chính ở chỗ nào thì hình như khó có thể trả lời một cách dứt khoát, ngoài một số lời tuyên bố nghe ra có vẻ mạnh mẽ và tâm huyết, nhưng lại thiếu tính khả thi trong điều kiện thực

tế. Nguyên do có lẽ cũng giản dị và dễ hiểu, nếu như người ta biết được nhà cách mạng Lênin hơn nửa thế kỷ trước đã từng cho rằng *một khi còn có thể hồi lộ được thì người ta không có cái điều kiện tối thiểu để làm chính trị, vì khi đó mọi pháp lệnh, nghị quyết đều sẽ lơ lửng trên không trung*.

Xét theo lôgic này thì xã hội chúng ta đang bị rơi vào tình trạng tiến thoái lưỡng nan: Muốn nâng cao hiệu lực của bộ máy nhà nước thì phải diệt được quốc nạn tham nhũng, nhưng quốc nạn tham nhũng đang tồn tại như hiện nay lại là nguyên nhân chính làm suy giảm sức mạnh của bộ máy nhà nước. Vì vậy, bộ máy này không thể tự mình đứng ra ban hành những luật lệnh để ngăn chặn chính cái đã làm cho nó suy yếu, nếu tự nó không tìm cách đột phá theo hướng phải dân chủ hoá thật sự và toàn diện đời sống xã hội mà chính quyền cũng là một thành tố. Trong trường hợp này, vai trò của báo chí tự do như một thực thể đứng song song và tương đối độc lập với chính quyền để thể hiện tiếng nói khách quan

của nhân dân chắc chắn sẽ có một ý nghĩa vô cùng quan trọng với đại cuộc.

Có lẽ ai cũng hiểu được điều trên đây kể cả nhà đương cuộc, bằng cớ là họ vẫn thường khuyến khích báo chí phải xông vào trận địa chống tiêu cực và coi đó là một trong những nhiệm vụ quan trọng hàng đầu. Tuy nhiên người ta cũng thừa biết rằng chỉ những người thiện ý mới thực sự muốn có được điều này, trái hẳn với điều mong muốn của một số kẻ luôn luôn muốn cho tình trạng mất trật tự kéo dài để họ được nước béo cò. Dù sao, với sự bức xúc và ý chí vươn lên của người dân, báo chí cũng đã nhảy vào mạnh mẽ với thiện ý và hy vọng góp phần thanh toán nạn tham nhũng tiêu cực.

“Vùng cấm” mơ hồ

Một số bậc thức giả không phải là nhà báo chuyên nghiệp sốt ruột trước hiện trạng cũng mượn con đường của báo chí để phát biểu chính kiến, hình thành những nhà phê bình xã hội, chuyên phân tích và đề ra giải pháp cho những vấn đề kinh tế, chính trị, văn hoá, xã hội, giáo dục, tôn giáo...Tuy nhiên, lời nói của họ nghe thì hay vì có vẻ hợp tình hợp lý nhưng trong nhất thời người nghe dù có tán thưởng và thiện ý đến đâu cũng khó thi hành được, vì cái lẽ của tình trạng gần như bế tắc hiện nay như vừa phân tích ở trên, một tình trạng mà ngay cả một người có điều kiện nắm được đại quyền chính trị trong tay cũng khó lòng xoay sở gì được. Các nhà phê bình xã hội vì vậy một số đã trở nên thối chí không muốn viết lách gì nữa, cho rằng nói không ai nghe; số khác tự an ủi rằng ngôn luận của mình sẽ được dân chúng quan tâm ghi nhận, dần dà thấm sâu vào nhận thức của xã hội, trở thành nhân tố tích cực cho xã hội tương lai. Đàng khác, việc thể hiện tư tưởng qua con đường viết báo cũng không đơn giản chút nào trong điều kiện của luật lệ báo chí hiện tại.

Thực tế, luật báo chí vẫn còn có những câu chữ chưa thật rõ ràng hoặc mâu thuẫn lẫn nhau, khiến cho người chấp bút khó định ra được đâu là chỗ giới hạn không được lấn vào, ấy là chưa kể không biết do đâu mà dần dà lại hình thành trong đầu óc của các nhà báo những “vùng cấm” không ai định

nghĩa và chỉ rõ ra được, cũng không có cán bộ phụ trách hữu quan nào dám tuyên bố xác định, nhưng hễ đã có ở trong nghề hoặc cầm tới cây bút thì ai cũng phải biết như một thứ luật tục lệ hay bản thân tục lệ có giá trị như một nền luân lý xã hội mà ai cũng phải thâm nhập nếu muốn được tồn tại trong cộng đồng.

Đây cũng là một trong những lý do làm cho một số nhà gọi là phê bình xã hội trở nên vương vịu và nguội lạnh, nhưng bù lại họ cũng tìm được sự phấn hứng uốn lượn chữ nghĩa để nói lên những điều chất chứa trong lòng mà không bị dính kẹt vào những vùng cấm kia, bảo vệ được sự nghiệp của toà báo. Nói chung, một bài viết có tính phê bình với nội dung mổ xẻ chiều sâu những khía cạnh căn cơ thuộc về gốc rễ của những vấn đề chính trị hệ trọng đều phải hết sức cân nhắc chữ nghĩa, rào trước đón sau. Bài báo khi ra mắt độc giả sẽ là một niềm vui đậm bạc cho người viết nhưng cũng là niềm phấn khích thúc giục người viết phải lao tâm khổ trí viết hoài. Cứ mê mải viết mà không chắc đem lại lợi ích cụ thể gì cho nhân quần xã hội nhưng mình thì đôi khi gặp phải khó khăn này khác.

Vi lợi ích của nhân dân

Riêng tôi, do bận bịu nhiều công việc khác lâu lắm mới viết được một bài cho tờ báo “ruột” của mình (một tờ báo có số in và quy mô phát hành còn hạn chế), chưa đáng gọi là nhà báo nghiệp dư, nhưng cũng có những mối đồng cảm chia sẻ với một số cây bút tương đối chuyên nghiệp và làm việc đều đặn hơn. Bản thân tôi cũng ít tin vào tác dụng của ngòi bút mình, và thường coi bài viết như một “tờ cớ”, biểu thị rằng mình cũng đã có phát biểu chính kiến về vấn đề nào đó rồi, còn phần nghe hay không nghe hoặc có làm theo hay không là thuộc phạm vi quyền hạn của người khác. Để làm được điều này, tôi cũng cố gắng nắn nót câu chữ một cách khó khăn lâu lắc để diễn đạt cho bài viết được trót lọt. Mặc dù vậy bài viết vẫn thường bị cắt bỏ một vài đoạn quan trọng, và thỉnh thoảng cũng phải dài cổ chờ đợi vì đụng đến những vấn đề thuộc quan điểm chính trị tuy rằng chẳng có bài

nào đã động đến chuyện đa nguyên đa đảng hay đụng chạm một nhân vật đương thời cụ thể nào.

Nhờ hiểu câu “thức thời vụ giả vi tuần kiệt” (người hiểu thời vụ là bậc tuần kiệt) nên tôi chẳng những không giận khi cắt bài, gác bài mà còn chia sẻ rất nhiều với hoàn cảnh tiến thoái lưỡng nan của toà soạn, hiểu được lý do của họ. Tuy nhiên, kinh nghiệm tiếp xúc nhiều năm cho tôi ý nghĩ rằng giới báo chí của ta còn khá rụt rè, thường ngại nêu lên một vấn đề có tính quan điểm nếu chưa có một cấp thẩm quyền nào đó phát biểu trước như một cách “bật đèn xanh” cho họ chạy theo, và giải pháp nghiệp vụ khôn ngoan được lựa chọn áp dụng chủ yếu vẫn chỉ là “tắt nước theo mưa”. Việc chống tiêu cực của giới báo chí bằng cách vạch trần những hiện tượng tiêu cực cụ thể để nay cách chức ông này mai đưa ra vụ án nọ trên thực tế đã đạt được hiệu quả rất hạn chế, bằng cớ là nhiều vụ tiêu cực tuy đã được báo chí vạch trần hàng ngày nhưng lại ngày một gia tăng với những câu kết và thực hiện tinh vi hơn, theo kiểu vô quyết càng đẩy, móng tay càng thêm nhọn.

Để nâng cao tác dụng của ngành nghề mà xã hội đã trao cho, ngoài những bài viết thường xuyên trực tiếp vạch trần tiêu cực, có lẽ báo chí với tư cách là con tim khối óc của nhân dân cần đi trước các nhà chức trách một bước để góp phần với họ trong việc phân tích, phát hiện vấn đề. Điều đó có nghĩa là phải mạnh dạn nêu lên trước những gì được hiểu là nguyên nhân gốc rễ của những hiện tượng tiêu cực và tình trạng xấu xa kéo dài, chứ không phải chỉ có bản thân của từng vụ việc tiêu cực hay con người cụ thể. Nếu đã xác định được mục đích tối, điều quan trọng còn lại là mối đoàn kết chặt chẽ cần được xây dựng giữa các cây bút tâm huyết với nghề nhằm đạt được sức mạnh đủ để phá vỡ những dinh lũy cuối cùng của sự lạc hậu trì trệ. Đó chính là những nhà báo chân chính, lấy lợi ích của nhân dân làm mục đích tối thượng, chứ không phải loay hoay bận tâm với những “vùng cấm” mơ hồ nào đó, để tự mình trói buộc lấy mình và ngòi bút ngày một cùn nhụt hơn ■